

SOCIETAS HERALDICA SCANDINAVICA
NYHEDSBREV NR. 38, JANUAR 2016
ISSN: 1904-1233

REDAKTØRERNES SPALTE

Kære læsere!

Nyhedsbrevets nye redaktion har efterhånden fået etableret arbejdsfordeling og rutiner og vil fremover søge at etablere nogle gennemgående temaer i hvert nummer. Det kunne f. eks. være foreningsnyheder med de forskellige lokalafdelingers program og beretninger om de aktiviteter der er blevet afholdt. Det kræver velvillighed og bidrag hvilket måske kan være lidt vanskeligt - men ambitionerne er der. I dette nummer er der bidrag fra Göteborgs Heraldiska Sällskap for første gang. I København og Lund er foredrag og seminarer mange og velbesøgte, og der er også et eksempel på et dagblad der publicerer heraldisk materiale. Redaktionen ønsker alle læsere af Heraldisk Nyhedsbrev Glædelig Jul og et lykkebringende år 2016, og at foreningernes aktiviteter må blive mange, væsentlige og velbesøgte.

Alle bidrag er som altid er meget velkomne og sendes til enten info@arsheraldica.dk eller ct.von.christierson@webspeed.dk.

Ronny Andersen & Carl-Thomas von Christierson

S. 1: REDAKTØRERNES SPALTE
S. 2: NYE MEDLEMMER & SOCIETAS HERALDICA LUNDENSIS VÅRPROGRAM
S. 3: DANSK HERALDISK SELSKAB FORÅR 2016
S. 4: GÖTEBORGS HERALDISKA SÄLLSKAP
S. 7: ARKIVFYND I DANMARK
S. 8: VÅBENTEGNINGERNE I DEN SVENSKA ADELSKALENDER
S. 9: HERALDRY SOCIETY'S NYE HJEMMESIDE
S. 9: HERTIGARNA AV KURLANDS BEGRAVNINGSVALV
S.12: SKANDINAVISK VAPENRULLA

NYE MEDLEMMER JUNI-SEPTEMBER 2015

Nicholas Cram-Sinclair, Northampton, Storbritannien

Jon Gulholm-Hansen, Stenløse, Danmark

Just Justesen, Vallensbæk, Danmark

Jan Kyrre Berg Olsen Friis, København, Danmark

Claes Lawett, Lund, Sverige

Lise Warburg, København, Danmark

SOCIETAS HERALDICA LUNDENSIS

21 januari 2016 kl. 18.00, Juridicum, Lilla Gråbrödersgatan 4, Lund:

Jur. dr. Martin Sunnqvist: Symboliken i skånska häradssigill och häradsvapen

18 februari 2016 kl. 18.00, Juridicum, Lilla Gråbrödersgatan 4, Lund:

Jur. dr. Martin Sunnqvist: Symboliken i häradssigill och häradsvapen i Norden

Eftersits på Grand Hotel till självkostnadspris.

DANSK HERALDISK SELSKAB
Aktiviteter 2016

Foredrag:

Tirsdag 26. januar 2016: Peter Kurrild-Klitgaard

"Skibet som heraldisk symbol: Fra nordiske guder til skotske klaner?"

Den kendte skotske heraldiker Sir Iain Moncreiffe of that Ilk fremsatte en original og farverig teori om, at de skotske klaner fra "The Isles" og Vesthøjlandet anvender et skib som symbol i deres våbener qua en postuleret afstamning fra guder i den nordiske mytologi. Teorien underkastes en kritisk undersøgelse.

Tirsdag 23. februar 2016: Claus K. Berntsen

"Nyere udviklinger i svensk kirkelig heraldik"

Tirsdag 29. marts 2016: Ronny Andersen

"Sorø Akademis våbenbog – en glemt heraldisk perle"

En våbenbog, der blev købt på auktion og senere solgt af et antikvariat til biblioteket på Sorø Akademi, viste sig at være en glemt våbenbog over akademiets studenter fra 1747-1794. På lykkelig vis undgik den at gå til grunde ved akademiets brand i 1813. Foredraget ser nærmere på våbenbogens indhold.

Udflugt

Lørdag 30. april 2016

Udflugt til Herlufsholm – sæt kryds i kalenderen! Yderligere informationer følger.

Generalforsamling

Tirsdag 31. maj 2016

Generalforsamling med indledende foredrag af Nils G. Bartholdy. Yderligere informationer følger.

GÖTEBORGS HERALDISKA SÄLLSKAP

Göteborgs Heraldiska Sällskap besökte den tolfte september i år Göteborgs universitetsbibliotek för att titta på vapenböcker som finns i bibliotekets samlingar.

Sammanställande till det här besöket var Jens Christian Berlin som också beställt fram alla de intressanta böcker som finns där. Nu blev vi tyvärr bara tre stycken som infann sig; Jens-Christian, Stefan Bede och Berndt Ahlqwist, men vi som faktiskt var där fick vara med om en heraldisk resa genom tiden och ta del av ett antal böcker med speciellt intressanta detaljer eller historia.

En del av dessa, kunde Jens Christian berätta, är ju som man borde kunna räkna ut, riktiga dyrgripar och som, innan han påpekade detta för personalen, faktiskt stod framme i hyllorna. Nu får man beställa fram dessa från magasinet för att läsa dem i läsrummet. Det känns betryggande.

Vad var det då för dyrgripar som vi fick kika i?

Som exempel fick vi bläddra i *Sweriges rijkens ridderskaps och adels wapenbook*, tryckt av Henrich Keyser 1650. Den första svenska tryckta vapenboken. Att få bläddra i en 365 år gammal vapenbok var härligt! Och jag funderade faktiskt ett slag om man inte borde ha sådana där tyghandskar i hanteringen ...

Ett annat roligt exempel var Arvid Berghmans *Svenska Borgerliga Släktvapen*, tryckt 1939. Med kopparstick av den danske konstnären Johannes Britze. Det exemplaret vi tittade i var handkolorerat och signerat av konstnären. En riktigt rar ärt!

Avslutningsvis var det synd att inte fler var med, för det var riktigt fina böcker som är inte bara svåra att få tag i antikvariskt, de skulle säkerligen betinga en hel del. Vilket kräver piaster.

Stefan Bede, GHS

Bibliografi

sammanställd av Jens Christian Berlin

Vapenböcker, uppvisade i samband med Göteborgs Heraldiska Sällsksaps besök på Göteborgs universitetsbibliotek den 12 september 2015.

Sweriges rijkens ridderskaps och adels wapenbook hwaruthi alle grefwars frijherrars och samptlige adelens wapnar och sköldemärcken författas. – Tryckt i Stockholm : hoos Henrich Keijser, 1650

Siebmacher, Johann, Das erneurte Teutsche Wappenbuch : in welchem dess H. Römischen Reichs Potentaten, Fürsten, Grafen, Herren, Freyherren, Edle, Stände und Städte. &c Wappen, Schilde, Helm, Kleinodien, wie auch deroselben Namen, Herrschaften, und Herolds Farben, &c. ausgebildet zuerhsehen. Erster Theil. Mit einer umbständigen Vorrede, von dem Ursprung und Gebrauch der Wappen vermehrt. – Nürnberg, 1657

Kiellberg, Eric, Sweriges rikes ridderskaps och adels wapnebok / (Erich Kiellberg). – Stockholm, 1734

Cedercrona, Daniel Gustaf, Sweriges rikes ridderskaps och adels wapenbok / (Daniel Gustaf Cedercrona.) . – Stockholm, uplagd hos Lars Salvius, 1746

Carlskiöld, Pehr, Svea rikets ridderskaps och adels wapn bok, i koppar-stick. Med kongl. may:ts allernådigste privilegio, utgifven år 1764. / (Pehr Carlskiöld.). – Stockholm, tryckt hos directeur. Lars Salvius, 1764

Stiernstedt, August Wilhelm, Sveriges ridderskaps och adels wapenbok. – Stockholm, 1865-[1879]. – [Bd 1]: Svenska grefliga och friherrliga ätters vapen, i enlighet med å riddarhuset befintliga vapenplåtar / utgifven av A.W. Stjernstedt, [Bd 2-5]: [Ridders- och adelsmän] / utgifven av Carl Arvid Klingspor

Liljeblad, F., Svenska rikets jemte landskaps, städers och läns vapen : till vägledning för arkitekter, målare, sten- och bildhuggare, gravörer, sockerbagare samt dekoratörer i allmänhet /samlade och utgifna af F. Liljeblad. – Stockholm, 1878

Klingspor, Carl Arvid, Baltisches Wappenbuch : Wappen sämtl. den Ritterschaften von Livland, Estland, Kurland u. Oesel zugehör : Adelsgeschlechter. – Stockholm : F. & G. Beijer, 1882.

Granfelt, George Fredrik, Finlands ridderskaps och adels vapenbok jemte beskrifning / [George Granfelt]. – Helsingfors, 1889

Klingspor, Carl Arvid, Sveriges ridderskaps och adels vapenbok utgifven af C- A- K-. : Omfattande alla kända så väl introducerade som ointroducerade ätters vapen. – Uppsala, 1886-1890

Fleetwood, Harald Gustaf, Sveriges riksvapen, landskaps- och städers vapen. – Stockholm, 1931

Berghman, Arvid, Svenska borgerliga släktvapen = Armoiries de bourgeois suédois / utgivna av Arvid Berghman ; graverade av Johannes Britze. – Stockholm : förf., 1939. – Parallelltext på svenska och franska.

Berghman, Arvid, Borgerlig vapenrulla / utgiven av Arvid Berghman ; med teckningar av Sven Sköld. – Djursholm : [förf.], 1950

Dahlby, Frithiof, Den svenska adelns vapenbok / [vapenbeskrivningar av] Frithiof Dahlby, [vapenteckningar av] Jan Raneke. – Stockholm : Bonnier, 1967

Blandt de bøger, som Göteborg Heraldiska Sällskap stiftede bekendtskab med, var også Arvid Berghmans *Svenska borgerliga släktvapen* fra 1939. I den sad dette usædvanlige heraldiske Ex Libris. Fra skjoldet stiger den kronede potente finske løve op med sværdet i den harniskklædte højre hånd. På hver side af skjoldet ses som skjoldholdere dexter det finske rigsvåben vendt i kurtoisi mod skjoldet og sinister, det svenske rigsvåbens tre kroner. Under hvert skjold ses en løvefod der træder på den russiske krumsabel, der ved parerpladen er forsynet med hammer og segl. Således er alle forskellige elementer fra det finske rigsvåben benyttet og sat sammen med symbolerne på Sverige og Sovjetunionen.

Selve skjoldet er alene forsynet med denne latinsk tekst: Liber pro Finlandia contra Russiam pro libertate pugnante donatus venumdatus Anno MCMXL Holmiæ. Årstallet 1940 giver forklaringen: tegningen skal udtrykke Sveriges solidaritet med Finland, der på det tidspunkt var i krig med Sovjetunionen. Teksten fortæller at bogen er givet (donatus) for at sælges (venumdatus) for Finland der kæmper for friheden mod Rusland (=Sovjetunionen). Symbolikken er yderligere understreget ved at sværdets parerplade er forsynet med Finlands hvide rose. Desværre kan den heraldiske kunstners navn ikke tydes på billedet, ligesom den sammenhæng hvori bog og tegning er indgået er ukendt. Formentlig er der i Stockholm afholdt en auktion på donerede bøger for at skaffe økonomisk støtte til det kæmpende naboland. Bogen er så forsynet med dette Ex Libris som markering af denne begivenhed.

Carl-Thomas von Christiernson

ARKIVFYND I DANMARK

I Nordisk Arkivnytt 3:2015 ingick flera artiklar om de nordiska arkivdagarna i Köpenhamn i somras, bl.a. av Pertti Hakala från Arkivverket i Finland som uppmärksammade temat "Fömedling, undervisning och historieberättelse". Här omtalades *Arkivgutterne*, de danska

arkivmedarbetarna Jørgen Mikkelsen och Kenn Tarbensen som lyckats få tidningen Politiken att publicera artiklar om arkivfynd, och härunder även heraldiskt sådant. Om det nu var heraldiken eller något annat, som sist och slutligen avgjorde at nedanstående bidrag kom med, skall redaktionen låta vara osagt. Bilden från Politiken den 15 oktober 2015 och får tala för sig själv.

Griffenfeld og tømmermand PIS

FAKTURA. Tømmermand Peder Jensen på Samsø sendte i 1675 en regning til rigets kansler, Peder Schumacher Griffenfeld. I tømmermand Jensens segl ses også signaturen PIS. De to krydser er et typisk bomærke og betyder næppe XXL-pis. Foto: Ronny Andersen, Rigsarkivet

ARKIVFUND

KENN TARBENSEN, ARKIVAR

Rigets mægtigste mand, rigskansler Peder Schumacher Griffenfeld (1635-99), mod-

Hafuer ieg Peder Jensen tømmermand udj Brunbye gjort Reigenskab med velformme Matis Nielsen Fog, forvalter ofr Samsøe, om Arbejdtzlon for et Nyt Øxenhuus ieg For hr Rigs Cantzeler hafr ophugged, Huor til blef forbrugt 30 store Furbielcher, 60 store Sparre, 30 Hanebielcher, 700 Lechter. Derfor til Arbejdtzlon, med Huset af

der Jensen? Jo, i de mange -sen-navne, vi endnu har, betyder endelsen jo 'søn'. I stedet for Jensen stod der tidligere Jensson eller Jens Søn. Da i og j anvendtes i flæng, blev det så til PIS, altså en forkortelse for Peder lens Søn. Tilsvarende underskrev kvinder sig med et D for 'Datter'. Hed en kvinde f.eks. Frederikke

▶ **ARKIVGUTTERNE**

▶ **OM SKRIBENTERNE**

Jørgen Mikkelsen er arkivar på Rigsarkivet i København.

Kenn Tarbensen er arkivar på Rigsarkivet i Aarhus.

VÅBENTEGNINGERNE I DEN SVENSKA ADELSKALENDER

Adelige, friherrelige och grevelige familier Adlercreutz

I 2016 udkommer den 107. årgang af *Sveriges Ridderskap och Adels Kalender*. Her vil der være en heraldisk nyhed, som i virkeligheden er lige så gammel som selve bogen, der udkom første gang 1854. Siden 2001 har man benyttet Otto von Schwerins digitale våbentegninger, men overgår nu til at benytte våbentegningerne fra August Wilhelm Stiernstedts og Carl Arvid Klingspors *Sveriges Ridderskaps och Adels Wapenbok* der udkom i fem bind 1857-1879. Det indebærer, at nu vises ikke bare selve skjoldet, men hele våbenet komplet med rangkroner, hjelme, vulst, hjelmklæde, hjelmtegn, skjoldholdere, postament, etc. Årsagerne er flere, bl.a. at redaktionen vil gøre opmærksom på at et helt våben indeholder andet end selve skjoldet. Med hjelme og hjelmtegn vil man bedre kunne se forskel på våbener for friherrer og grever i samme slægt (se Adlercreutzvåbenerne), man vil se hvordan nogle ældre adelsvåbener benytter rangkroner og hvordan der oprindeligt er benyttet forskellige skjoldformer. Redaktionen er bevidst om at disse gamle våbentegninger ikke altid er korrekte, men har prioriteret den historiske værdi der ligger i at benytte våbentegningerne fra den gamle våbenbog. Samtidig opretholder man dog databasen med de vektorbaserede tegninger der løbende omtegnes efterhånden som den heraldiske forskning påviser fejl og mangler. Med tak til Riddarhusgenealog Göran Mörner der har stillet billederne til rådighed.

Fra *Arte et Marte* 2015:2

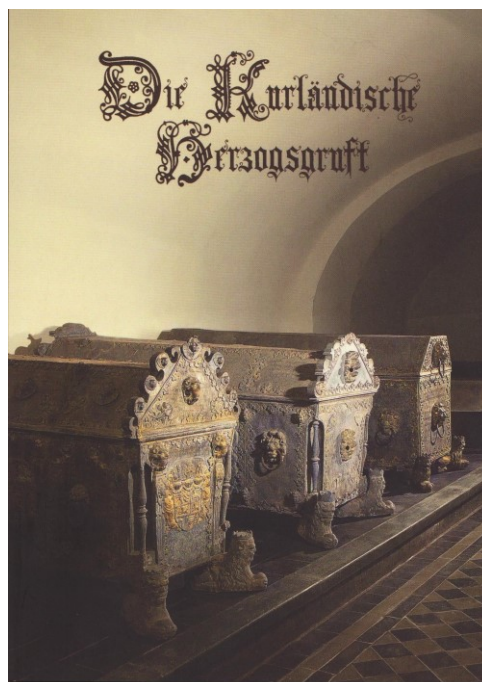
Adliga Ribbing

THE HERALDRY SOCIETY I ENGLAND HAR FÅET NY HJEMMESIDE

The Heraldry Society's omfangsrige hjemmeside er blevet fornyet. Via menu-linjen ude til venstre er det nemt at orientere sig og finde frem til de områder man måtte være interesseret i. Her kan man finde en række on-line artikler, medlemsvåbener og under Heraldry Resources links til eksempelvis heraldiske autoriteter og foreninger og til genealogiske og heraldiske hjemmesider. Meget prisværdigt er der nederst et valg Education & Teachers, der viser sig at have et heraldisk undervisningsmateriale klar, lige til at hente og printe. Hjemmesiden er dog ikke helt udbygget endnu, f. eks. er Society Shop under udvikling. Se mere på <http://www.theheraldrysociety.com/home.htm> .

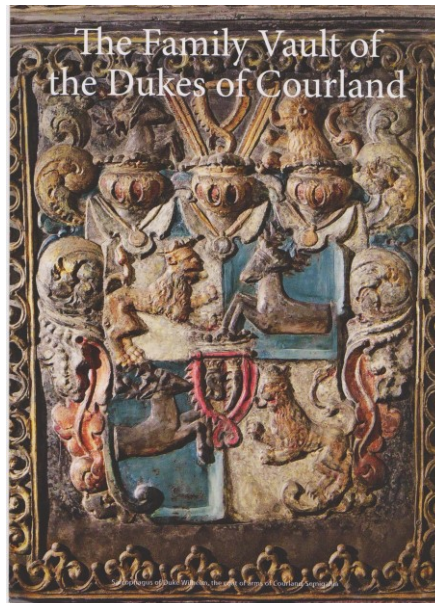
HERTIGARNA AV KURLANDS BEGRAVNINGSVALV

I den lettiska staden Jelgava, som förut hette Mitau, ligger hertigarnas av Kurlands slott. På samma sätt som själva staden har slottet som resultat av krigshandlingar förstörts och återuppbyggt flera gånger. Slottet hyser i dag Lettlands Lantbruksuniversitet, och har endast bevarat ett fåtal rum som visar slottets historia. Bland dessa befinner sig hertigarnas begravningsvalv som är öppna för allmänheten under sommarhalvåret. Jelgava ligger en timmes bussresa söder om Riga.

Begravningsvalven befann sig ursprungligen under slottskyrkan i det gamla hertigslottet, och här begravdes som den första hertig Gotthard Kettler (1517-1587). Sedan 1537 var han riddare av Tyska Orden och blev 1559 denna ordens Landmästare i Livland. Då Livländska Orden upplöstes valdes han till hertig av det nygrundade hertigdömet Kurland-Semgallen, en vasallstat under Polen-Litauen. Kettlerdynastin regerade fram till år 1737 då den dog ut och ersattes med dynastin Biron, som regerade fram till år 1795. Detta år upplöstas hertigdömet och införlivades i kejsarriket Ryssland.

Kärnan i hertig Gotthards slott var en ordensborg från andra hälften av 1300-talet som han lät bygga om, och år 1582 invigdes slottskyrkan. Då hertig Ernst Johan Biron (1690-1772) tillträdde som ny hertig, lät han år 1736 helt enkelt det gamla slottet sprängas bort och byggde ett nytt enligt ritningar av italienaren Francesco Bartolomeo Rastrelli. Rastrelli är arkitekt även för Vinterpalatset i St. Petersburg, Katharinapalatset i Tsarkoje Selo och palatset i Rundäle, hertigarna av Kurlands sommarslott. De nya gravvalven i stod färdiga 1743 och här vilar nu 24 medlemmar av Kettlerfamiljen och 6 medlemmar av Bironfamiljen. Gravvalven har även en avdelning med bevarade liksvepningar och dräkter, porträtt och bilder från t.ex. begravningsprocessioner.

Vapen Kurland, hertig Wilhelm Kettler (1574-1640)

Vapnet för hertigarna av Kurland är kvadrerat, i första och fjärde fältet, i silver ett krönt lejon i rött och i andra och tredje fältet i blått, en halv hjort i guld. Djuren är på kurtoisvis vända mot varandra. Hjärtskölden är Kettlervapnet, i guld en röd grytkrok. Innanför kroken ses under en krona dexter en vargkäke och sinister boktäverna S och A placerade på varandra. Dessa två visar på polske kungen Stefan Batorys vapen, respektive kung Sigismund August. Hjärtskölden ses ibland kluven i guld och rött, och som på sarkofagen med en krona över både vargkäke och initialer.

Hertig Gotthards son, hertig Friedrich av Kurlands (1569-1642) sarkofag är av ten, rikt dekorerad med lejonhuvuden, dekorativa pelare, lövverk, kerubhuvuden och inskrifter. På var sida ses två vapen, Kurlands och Pommern-Wolgast i relief. Dessa var ursprungligen i färg och inskrifterna förgyllda. Hertig Friedrich var gift med prinsessan Elisabeth Magdalena av Pommern-Wolgast.

Pommern-Wolgast (hertig Friedrich av Kurland) & (hertig Jakob av Kurland)

Hertig Freidrich följdes år 1642 av sin brorson hertig Jakob (1610-1681). Också hans sarkofag är gjord av tenn, har rika förgyllda dekorationer av krigstrofeer, palmetter och lagerkvistar och smyckas sjävfallet av hertigvapnet. I hjärtskölden ses två kronor.

Hertig Jakobs hustru var prinsessan Luise Charlotte av Brandenburg (1617-1676). Hennes sarkofag är rikt dekorerad med palmetter, blomster- och akantusguirlander, alla ursprungligen fögyllda. Hennes brandenburgska vapen har delvist bevarade färger.

Brandenburg

Trots att gravvalven med deras innehåll har plundrats och härjats av svenskarna 1705, av soldater under båda världskrig och inte heller skyddades ordentligt under sovjettiden, har man sedan 1990 kunnat återställa gravvalven till det nationella historiska minnesmärke det är. Arbetet har gjorts i samarbete mellan Slottsmuseet Rundäle, forskningsinstitutionen för äldre konsthistoria i Lettland och Lantbruksuniversitetet i Jelgava. Till dessa två kommer

Verband der Baltischen Ritterschaften som bekostat restaurering av hertiginnan Sophies (1582-1610) sarkofag som sedan juli i år har återförts till sin plats i gravvalven.

En virtuel historik om hertigdömet Kurland och Semgallen hittas på <http://www.archiv.org.lv/hercogiste/>

och bilder på vapen hittas på http://vesture.eu/index.php/Ketleru_%C4%A3erbonis

Carl-Thomas von Christierson

SÆRTILBUD: KØB ÆLDRE NUMRE AF SKANDINAVISK VAPENRULLA!

Årgangene til og med 2009/10 sælges nu til særpris.

Årene 1963-1970 kaldtes årgangene nr. 1-10, derefter angives de med årstal, nogle gange dobbeltårgange.

Til salg er: hæfte 2-10 og årgange fra og med 1975 til og med 2009/10. udsolgt er nr. 1 (1963), 1974 og 1983, og af enkelte årgange findes kun ganske få eksemplarer. Ordre ekspederes i den rækkefølge de modtages med forbehold for at yderligere årgange kan blive udsolgt.

Pris:

10 DKK pr. hæfte plus porto, eller

200 DKK plus porto vid samlet køb av samtlige resterende årgange.

Bestilles hos Bo Møller på mail: moller@heraldik.org

